

МАКСИМ ГАЛІЧЕНКО

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

У 2018 році українське православ'я відсвяткувало 1030 річницю від часу хрещення князем Володимиром Великим Київської Русі. Ця дата стала приводом для осмислення сучасного стану православ'я в Україні, а також перспектив його розвитку у майбутньому. Варто зазначити, що 2018 рік посяде важливе місце в історії України у зв'язку з актуалізацією проблеми подолання церковного розколу та здобуття автокефального статусу для Української православної церкви.

За роки незалежності церковний розкол, який пережила Українська православна церква перетворився на буденність. Три окремі православні церкви – Українська православна церква (у зв'язку з Московським патріархатом), Українська православна церква Київського патріархату, Українська автокефальна православна церква – за цей час розбудували власні організаційні структури, мережу навчальних закладів, оформили співпрацю з державними установами, органами місцевого самоврядування тощо.

Українська православна церква (у зв'язку з Московським патріархатом) постійно наголошувала на визнанні своєї канонічності з боку світового православ'я та закликала представників інших церков повернутись із розколу шляхом приєднання до її лав. Проблема автокефалії, на думку УПЦ МП, розглядалася як результат втручання націонал-патріотичних політичних партій у церковні справи. Автокефалія мала бути дарована лише Російською православною церквою [4, с 268]. При цьому керівництво УПЦ МП неодноразово наголошувало на тому, що воно цілком задоволено існуючим

статусом самоврядної церкви у межах канонічної території Московського патріархату.

Варто зазначити, що автокефалія – це статус самостійної церкви на певній території. Така церква є самостійною як у внутрішніх так і в зовнішніх справах. У цьому контексті УПЦ МП жодним чином не могла бути ідентифікована як автокефальна церква, незважаючи на заяви патріарха Кирила, що Українська православна церква існує як Помісна і є самостійною у своєму управлінні [3, с. 108]. Усі зовнішні зносини здійснювалися через Московський патріархат, представники УПЦ МП були частиною делегації Російської православної церкви на Всеправославних заходах. А починаючи з 2013 року УПЦ розпочала процес поступового підпорядкування питань внутрішньої діяльності Московській патріархії, що відобразилося у новій редакції Статуту УПЦ МП, де зазначено, що Українська Православна Церква об'єднує єпархії, синодальні установи, благочиння, парафії, монастирі, духовні навчальні заклади, братства, сестринства та місії і є самокерованою частиною Руської Православної Церкви.

На відміну від УПЦ МП православні Київського патріархату вважали, що в Україні має бути створена власна автокефальна церква [4, с 268]. Власне не визнання із боку світового православ'я вони вважали історичною закономірністю. У цьому контексті згадувався досвід здобуття автокефалії православними церквами Сербії, Болгарії, Греції, Грузії та Росії.

Так Сербська православна церква проголошувала автокефалію 4 рази: 1219, 1346, 1557 та 1879 року. І лише четверта спроба завершилася визнанням цієї автокефалії з боку Вселенського патріархату. Чому безпосередньо сприяло отримання Сербією незалежності та рішуче втручання у справи церкви світської влади [3, с 111].

Неодноразово проголошувала свою автокефалію і Болгарська православна церква (919, 1185, 1234, 1872). І лише у 1945 ця автокефалія була визнана з боку Вселенського патріархату [5].

У 1833 році самочинно було проголошено автокефалію Елладської (Грецької) православної церкви, яка була обумовлена появою незалежної Грецької держави, котра не бажала перебувати у духовній залежності від Вселенського патріархату, який був політично керований Османською імперією. І лише 1850 року Константинопольський патріарх визнав грецьку автокефалію.

У 1448 році скориставшись Флорентійською унією проголосила свою автокефалію Російська православна церква. Після захоплення у 1453 році Константинополя турками-османами. Ця автокефалія почала сприйматись як запорука незалежності Московської держави. Проте визнання з боку Вселенського патріарха і отримання статусу патріархії вдалося добитися лише у 1589 році [3, с 111].

У 486 році Грузинська православна церква проголосила автокефалію проте у боротьбі із персами, арабами та турками зазнала відчутних втрат і потрапила у залежність від Антіохійського патріархату. У 1801 році після приєднання Грузії до Російської імперії була підпорядкована Російській православній церкві. Скориставшись Лютневою революцією 1917 року проголосила відновлення власної автокефалії, проте не змогла її відстояти і до 1943 року перебувала під управлінням Московського патріархату. Лише через позицію Й. Сталіна отримала автокефальний статус, який не визнавався Вселенським патріархом. І лише у 1989 році Вселенський патріарх затвердив автокефалію Грузинської православної церкви [5].

Таким чином ми бачимо, що процес здобуття автокефалії безпосередньо пов'язаний із становленням суверенної національної держави та активного залучення світської влади для вирішення цього питання. Апостольські

правила наголошують, що кожна національна держава повинна мати власну церкву. Саме тому сподіваючись на підтримку із боку керівництва Української держави патріарх Філарет хотів отримати визнання своєї церкви з боку Константинопольського патріархату. На думку Філарета, саме УПЦ КП мала стати автокефальною церквою до якої повинні були долучитись ієрархи та миряни інших православних церков України. Проте спроба президента В. А. Ющенко у 2008 році домовитись із Вселенським патріархом Варфоломієм I. про автокефалію для Української православної церкви зазнала фіаско. На думку патріарха Варфоломія, спочатку українські православні церкви повинні були відновити єдність і лише потім єдина церква мала просити цей статус [6, с. 87]. Спроба патріарха Філарета налагодити конструктивний діалог із митрополитом Володимиром (Садобаном) сприяла покращенню відносин між церквами, але не призвела до єдності. Після смерті митрополита Володимира діалог було перервано. Українська православна церква (у зв'язку з Московським патріархатом) почала активно перетворюватись у знаряддя утвердження російського імперського проекту «Русский мир» [6, с. 85-86].

2014 рік значно актуалізував релігійне питання. Анексія Криму Росією та війна на Донбасі примусили православних українців визначитися зі своєю церковною юрисдикцією та лояльністю до Української держави. Саме тому не випадковим стало звернення президента України та Верховної Ради України у квітні 2018 року до Вселенського патріарха із проханням сприяти подоланню розколу в українському православ'ї та отриманні цієї церквою автокефального статусу. На відміну від 2008 року у 2018 патріарх Варфоломій вирішив активно втрутитись у розв'язання проблем українського православ'я. Вселенський патріархат оголосив себе Церквою-Матір'ю для Києва і скасував акт 1686 року про підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату. Відновлена у складі Вселенського патріархату Київська митрополія стала основою для об'єднання православних віруючих України. Проведений 15 грудня 2018 року у Києві об'єднаний собор сприяв

появі Православної церкви України, яка об'єднала представників Української православної церкви Київського патріархату, Української автокефальної церкви та частину представників Української православної церкви (у зв'язку з Московським патріархатом). 6 січня 2019 року предстоятель Православної церкви України митрополит Епіфаній отримав від Вселенського патріарха Томос про автокефалію.

Нажаль, процес об'єднання українського православ'я є наразі не завершеним. На території України продовжує існувати УПЦ, яка зберігає єдність з Московським патріархатом. Вона залишається найбільш чисельною за кількістю парафій церквою в Україні. Саме неприєднання УПЦ МП стала перепорою для отримання патріаршого статусу Православної церкви України. Окрім того відсутність єдності в українському православ'ї постає на заваді швидкому процесу визнання нової автокефальної церкви з боку інших православних церков. Проте важливим є те, що православні українці повернулися до канонічних структур. Вселенський патріархат сприяв відновленню цієї канонічності своїми діями. Тепер виключно від українських церковних ієрархів залежить чи будуть загоєні ран розколу і чи отримає нова автокефальна церква можливість посісти гідне місце у світовому православ'ї.

Окресливши сучасний стан українського православ'я варто перейти до викликів та перспектив, які можна визначити у найближчий час. Напередодні інтронізації митрополита Епіфанія, яка відбулася 3 лютого 2019 року у ЗМІ було поширено документ «10 тез для ПЦУ», у якому автори зробили спробу окреслити виклики з якими церкві доведеться мати справу. До таких викликів належать:

1. Забезпечення справжньої соборності;
2. Оновлення парафіяльного життя та євхаристичне відродження;
3. Залучення вірян до церковної діяльності;

4. Якісний переклад богослужбових текстів українською мовою та приведення їх у відповідність до людини XXI століття;
5. Посилення христоцентричності та відновлення біблійної свідомості;
6. Відмова від політизації церкви;
7. Прозорості і підзвітності церкви усьому церковному народу;
8. Розробка соціального вчення церкви та активна участь церкви у вирішенні соціальних проблем суспільства;
9. Реформа церковної освіти;
10. Діалогічність та відкритість церкви світу [1].

На нашу думку у коротко строківій перспективі найбільш важливими для Православної церкви України стануть проблеми державно-церковних відносин (спроба втягнути церкву у виборчі перегони, необхідність державного врегулювання переходу парафій з однієї юрисдикцію в іншу, питання пов'язанні із реєстрацією чи поверненням церковного майна) та міжконфесійні відносини. В Україні за роки незалежності утвердилася модель міжконфесійних відносин, яка передбачає рівність, співпрацю та повагу. Саме тому Православна церква України повинна утриматись від спокуси отримати статус вищій за інші конфесії, використовувати державу у боротьбі за віручих або мати з боку держави преференції в плані податкових пільг, землевідведень тощо.

Паралельно церква повинна продемонструвати відкритість до обговорення нагальних проблем сьогодення. Важливим у цьому плані має стати розробка соціального вчення, зразком для якого цілком може стати соціальне вчення патріарха Варфоломія, що ґрунтується на повазі прав людини та людської індивідуальності. Діалог із суспільством буде сприяти появі активного віруючого, залученню молоді і активному впровадженню

української мови у богослужбову літературу. Будемо сподіватися, що митрополит Епіфаній зможе реалізувати свою обіцянку про Православну церкву України як захисницю інтересів українського народу.

Література:

1. 10 тез для ПЦУ : віряни опублікували пропозиції до плану дій нової помісної церкви [Електронний документ]. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/orthodox/ocu/74547/
2. Галіченко М. В. Проблема української автокефалії. *Студентські наукові студії. Зб. наук. праць*. Херсон, 2003. С. 180–182.
3. Галіченко М. В., Поліщук І. Є. Проблема української автокефалії : сучасний стан та шляхи вирішення *Південний архів. Зб. наук. праць. Історичні науки*. Херсон, 2009. Вип. 30. С. 108–114.
4. Лінник Ю. Трансформаційні процеси у православ'ї в часи українського державотворення (кінець ХХ – ХХІ ст.). *Релігія і соціум*. 2014. № 1-2 (13-14). С. 265–271.
5. Православні церкви світу в інфографіці [Електронний документ]. URL: <https://risu.org.ua/ua/index/neformat/72021/>
6. Чорноморец Ю. П. Перспективи створення канонічної помісної церкви в Україні *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія : зб. наук. праць*. – Київ, 2015. – Вип. 34 (47). – С. 83–95. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/22329>